

ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in æquitate tua

(1) *Eccli. VII, v. 6.* Ad modum adeundi officia pertinet propositio 28, ab Innocentio P. XI. damnata.

CAPUT IX.

Securitatis et tranquillitatis obtinendæ, conservandæ ac restituendæ nullum præsentius, magisque necessarium remedium est, quam administratio justitiæ.

ARGUMENTUM.

CCXL. Imperans civilis supremus rerum civilium iudex est, et fons jurisdictionis.	CCXLVIII. Jurisdictio criminalis. Notio ac diversitas poenarum.
CCXLI. Judicii notio. Ordo judicarius.	CCXLIX. Ejus subjectum activum est imperans.
CCXLII. Officia actoris et rei.	CCL. Subjectum passivum poenæ, seu delinquens.
CCXLIII. Advocatorum.	CCLI. Objectum poenæ seu delicti.
CCXLIV. Judicis.	CCLII. Proportio poenæ et delicti.
CCXLV. Sententia judicialis.	CCLIII. Circa qualitatem poenæ habetur ratio temporum.
CCXLVI. Remedia contra eandem.	CCLIV. Judicium criminale.
CCXLVII. Justitium.	

§. CCXL.

SECURITAS et tranquillitas vitæ civilis in eo sita est, ut quisque *τὸ* suum integre obtineat, quiete conservet, facile recuperet. *Τὸ* suum cujusque, id est, res et jura non modo a vi externa hostium, sed a proximis et civibus maxime periclitantur; quo enim alter alteri propior est, ita fere cupiditate habendi aliena, invidia, odio citius accenditur; unde fraudes, violentiæ, varique injuriarum genera existunt. Sæpe ipsius causæ anceps definitio est, ut pars utraque jure tueatur, aut postulet, quod sibi deberi putat. In statu naturali, dum quisque in causa sua iudex, juriisque suorum vindex est, jus perfectum cum jure belli, et violentæ persecutionis conjunctum est. Sed istuc jus maximis

incommodis et perturbationibus est obnoxium; tum quod innocens ac læsus, qui meliorem causam habet, non continuo etiam majore vi physica polleat ad persequendas res suas: tum quod homines sui amantes, rerum multarum cupidi, erroribus ac illusionibus imaginationis subjecti ac pertinaces cito sibi jura confingant, quæ re ipsa nulla sunt, et jus obtendant quando injuriam inferunt. Quapropter in statu civili æquabilitas juris contra potentes et iniquos et securitas juriarum maxime quaeritur; ut adeo ex ipso fine ac notione civitatis penes summum imperium etiam jurisdictio sit, seu potestas dicendi jus, et statuendi æquitatem inter litigantes (1). Nec vero id vel ab una persona physica, vel ab unico collegio fieri potest, spectata amplitudine statuum civilium, quales hac ætate habemus; hinc jurisdictio etiam cum aliis communicanda est, ac constitui necesse est iudices subalternos vel iudicum collegia; jus vero dici in causis dubiis et intricatis nequit, nisi ordine quodam ac via procedatur; idcirco per leges ac consuetudines introducitur ordo judicarius; quæ quidem omnia, cum ex fine civitatis dimanant, penes summum imperium sunt; ut adeo imperans non modo supremus iudex, sed fons omnis jurisdictionis sit. Ex his pendet distincta notio, et probatio sequentium thesium:

(a) Ex fine civitatis manat necessitas, sive obligatio, ac proinde etiam facultas dicendi juris, cui respondet obligatio subditorum ei jurisdictioni sese subjiciendi. Quia vero ea obligatio et facultas ex fine civitatis dimanat, palam est, eam non pertinere, nisi ad causas civiles, quæ ad finem civitatis pertinent, et ad personas subditas. Qui jus dicit, vel in causa ad jurisdictionem non pertinente, vel in personam non subjectam, nihil agit; cum major in dicendo jure defectus esse non possit, quam defectus jurisdictionis; neque eo casu per se ulla obligatio parendi, aut ullus effectus oriri intelligitur; quia ex nihilo nihil fit; quod æque in moralibus, ac physicis valet.

(b) Quia jurisdictio ex fine civitatis profluit, et cum summo imperio cohaeret, idcirco omnis alia judiciaria potestas in civitate, et causis civilibus per se censetur subalterna, ac demandata ab imperante; quod non obstat, quo minus secundum receptam divisionem

jurisdictio alia dicatur *ordinaria*, alia *delegata*. Illa enim exercetur ex munere proprio, sed tamen demandato ab imperante: hæc ex commissione juris vel hominis, estque distincta a jurisdictione illius, cujus nomine, vice et auctoritate exercetur. Nihil igitur judici subalterno citius agendum est, quam ut uoscat limites potestatis sibi demandatæ; si enim excedit, usurpat jus, quo caret, ac injuriam infert tum litigantibus, tum superiori, cujus auctoritatem sibi arrogat. Ex varietate, qua jurisdictionis a supremo imperante in subalternos judices derivatur, nascitur diversitas fori pro causarum et personarum conditione: Est forum ordinarium, extraordinarium, commune, vel singulare relate ac certas personas; quale est forum militare, academicum, mercatorium etc. denique relate ad causam et personam simul jurisdictioni subjectam aliud competentis, aliud incompetentis vocatur.

(c) Imperans appellatur fons jurisdictionis civilis non solum, quod subalternos judices det, et fora erigat, sed quia alia præterea diversa exercet jura ad supremam jurisdictionem pertinentia; cujusmodi sunt reservatio certarum causarum, avocatio earundem ab inferiori ad suum tribunal, præscriptio ordinis judiciarii, extirpationis abusu et corruptelarum in judiciis irruptentium: jus recipiendi relationes ab inferioribus judicibus, et authentice declarandi leges judiciarias, vel eas, quæ in contentionem veniunt: jus recipiendi recursus, supplicationes, aut veras, ac proprias appellationes, jus decernendi revisionem actorum: jus archivii, jus dandi rescripta moratoria in causis civilibus, jus aggratiandi in criminalibus causis, atque universe circa judicia et jurisdictionem inferiorum judicum exercet potestatem inspectoriam, legislativam, executoriam.

(d) Obligatio subditorum jurisdictioni supremæ, vel subalternæ respondens in eo sita est, ut nemo sibi met jus dicat, aut vi privata persequatur; unde illæ regulæ profluunt: spoliatus ante omnia est restituendus: lite pendente nihil est innovandum: nec judicii mutandi causa res alienanda est. Unde etiam constitutis nunc summis imperii tribunalibus eidem obligationi repugnant diffidationes, ac jus manuarium, ac duellum, quod vocant, fortunarum vindex; item omnis *contumacia*, sive inobedientia a subdito legitime in jus vocato erga judicem in iis, quæ ad jurisdictionem exercendam pertinent.

(1) Eadem pene apud omnes nationes et imperantis et judicis notio erat: «constitue nobis Regem, *ajebant Israelitæ ad Samuelem*, ut judicet nos, sicut » et universæ habent nationes. » *I. Reg. VIII, v. 5.* Cum patrum regnum ambiret Absalon, non se regem, sed judicem esse velle professus est: «quis » me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent » negotium, et juste judicem; » nempe filius rebellis nullis promissis aptius sollicitari, atque ad defectionem permoveri subditos posse existimavit, quam si diceret: «non est, qui te audiat constitutus a rege. » Injustam fuisse hanc criminationem patet ex iis, quæ *II. Reg. VIII, v. 15.* consignata sunt: «faciebat » quoque David judicium et justitiam omni populo. » Ceterum ex ratione a

nobis deducta patet, in statu hypothetico judicia quoad substantiam a natura esse, non arbitrario hominum facto. Si præscindatur a civili statu, videtur etiam paterfamilias judex esse naturalis in familia sua; ut in hac quoque vis privata omnis inter domesticos, quæ cum tranquillitate ac securitate eorum consistere haud posset, prohibita censeatur.

§. CCXLI. Ex jurisdictione procedit *judicium*, quod est legitima causæ inter actorem et reum controversæ per judicem facta discussio et definitio; vocaturque *civile*, quando is, qui litem movet, privatam suam utilitatem spectat: *criminale*, in quo tenditur ad vindictam publicam delicti. In utroque tres sunt primariæ personæ, actor, reus, judex, quamquam in criminali indicia delicti vicem accusatoris suppleant; sed nunc quidem de civili.

(a) Primo omnium finis judicii spectandus, nempe ut cuique jus suum tribuatur; quapropter veritas rei, et merita causæ explorari debent: ad eum finem pertinet ordo judiciarius, jura et obligationes litigantium, ipsius judicis. Quidquid ei fini obesse potest, a judiciis removendum est: ac quidquid veritati rei, meritis causæ, bonæ fidei, ac conscientiæ personarum in judicio præsentium repugnat, id pariter legi repugnat naturali (1), seu *calumnia*; quo nomine venit omne id, quod per fraudem, ac scienter fit ad lites iniquas movendas vel protelandas (2).

(b) Ordo judiciarius alius est *naturalis*, qui generatim in cognitione causæ, iisque omnibus, quæ ad eam cognitionem necessaria sunt, et in sententia ejusque executione consistit, alius *civilis*, multas sæpe formalitates, ambages, subtilitates continens, quæ ad causæ cognitionem acquirendam non inutiliter præscriptæ, non tamen ita auxilii observandæ sunt, ut per usum mediocrum finis evertatur.

(c) Cognitio causæ, quam ordo naturalis postulat, sita est 1. in petitione actoris: 2. citatione et exceptione rei quoad jus aut factum: 3. probationibus earumque elisionibus, quoad res patitur.

(b) Omnes consentiunt, de jure naturali ac divino esse, ut nemo condemnatur aut privetur jure suo, nisi se defendendi habuerit copiam; quia multa sæpenumero manifesta adparent hominibus, quæ longe aliter se habere videntur, quando altera etiam pars auditur; ac si factum notorium sit, tamen ejus bonitas aut malitia tum ab intentione, tum aliis adjunctis pendet, quæ audienda sunt ex auctore facti, cui uni notissima esse possunt (3).

(e) Ordo civilis, quem imperans ad determinandum, perficiendumque naturalem dictavit, exacte servandus subalternis judicibus

est; summus imperans quoad ea, quæ a natura ac Deo præscripta non sunt, et pro forma tantum inferiorum judiciorum sunt designata, non adstringitur suis legibus. Quapropter jure gaudet causam de plano dirimendi sola inspecta veritate, vel eandem citra strepitum ac solemnitatem ordinarii judicii aliis delegandi.

(1) Contingit non raro, ut, quæ justa habentur in humano foro, reprobentur a Deo. « Homo enim (etsi summus sit imperans) videt ea, quæ parent; Dominus » autem intuetur cor. « *I. Reg. XVI, v. 7.* Exempla sunt istiusmodi. Agit quis ex instrumento super dato mutuo et quidem post biennium, ultra quod exceptio non conceditur. Reus negat, pecuniam fuisse numeratam, at oneri probandi, quo gravatur, satisfacere non potest. Novit id actor apud animum suum; at instrumento suo, ac recognitione scripturæ nititur. Reus igitur succumbit: sententia transit in rem judicatam. Enimvero quanta quanta est auctoritas rei judicatæ, nunquam ea conscientiam actoris læsam sanabit. *Molina de J et J, tract II, disp. 302, n. 12.*

(2) Ad excludendas calumnias introductum est juramentum calumniæ, plura continens capita, vulgatis versiculis comprehensa: illud juret, quod lis sibi justa videtur; et si quæretur, verum non inficietur: nil promittetur, nec falsa probatio detur; ut lis tardetur, dilatio nulla petetur. Ex quo patet, id juramentum partim assertorium esse, partim promissorium.

(3) « Non est Romanis consuetudo, inquiebat Festus preses provincie, » damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, præsentem habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. » *Act. XXV, v. 16.* Exemplum dedit divinus iudex, in cujus tamen conspectu omnia nuda et aperta sunt. « Vocavit (et quasi citavit) Dominus Deus Adam, » et dixit ei: ubi es? » *Genes. III, v. 9.* « Et ait Dominus ad Cain: ubi » est Abel frater tuus? » *Genes. IV, v. 9.* « Clamor Sodomorum et Gomorrhæ » multiplicatus est... descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, » opere compleverint. » *Genes. XVIII, v. 20, 21.*

§. CCLXII. Actor dicitur, qui factum alteri imputat, sive qui juris experiendi causa alterum in iudicium vocat. *Reum* a re dictum volunt, de qua convenitur, estque is, cui fit imputatio facti, seu cui lis movetur. Istorum singulares obligationes ac jura hisce continentur positionibus.

(a) Invitus nemo agere, alterumve generatim seu in regula, accusare cogitur. Nam verecunda et honesta est cogitatio lites exorari (1); quarum exitus et anceps per se est, ac sæpe inimicitias creat, et numerosas familias, aut etiam universitates inter se committit. Cavent tamen ex pari æquitate humanæ leges, ne via agendi innocentibus præcludatur; uti contingeret, si dominus servum aut subditum, magistratus civem ob causas mere civiles carceri datum non ante dimitteret, quam solemniter jurasset de non vindicando carcere. Quæ obligatio jurata *urpheda* vocari solet. Cumque id juramentum exigatur ad tegendam tutamque præstandam iniuquitatem, hinc per

leges provisum est, ut petita informatione et causa cognita, ejusdem relaxatio ad effectum concedatur.

(b) Uti litem movere non cogitur actor; ita nec continuo jus suum liberaliter remittere tenetur; potest enim per se alteri id cedere; potest arbitrum, transactionem, compensationem offerre; ac si nec ista placent, semper æquitas poscit, ut ante debitorem amice moneat, quam ad agendum prosiliat. Imo plerisque judiciorum ordinationibus salubriter constitutum est, ut non ante admittatur processus, ac deductio juris partium, quam eadem in audientia fuerint perceptæ, in qua transactio tentanda, et quid conscientia consultum sit, inculcandum est, antequam fortunas suas oceano processus ordinarii committant.

(c) Actori satis non est, de justitia causæ suæ cogitare, nisi viæ suppetant, per quas eandem legitime comprobet. Imo actor nihil probans calumniari videtur; suntque partes rei, qui invitatus trahitur in iudicium, magis favorabiles; et universe delicta, debita, facta non præsumuntur, sed probari debent.

(d) Uti vel contra reum etiam invitum lis movetur, vel is sponte sua contra actorem in iudicio se sistit vel suæ vel publicæ utilitatis causa (2), ita *necessarius* aut *voluntarius* censetur reus. Ejus præcipua obligatio est, ut citationi pareat, si legitima est, aut eum saltem in finem compareat coram iudice, ut de incompetencia fori, vel suo privilegio eundem informet, nisi eadem incompetencia notoria sit.

(e) Actori proinde, ut reo, in causis civilibus jus competit procuratorem litis constituendi cum libera vel limitata potestate, ad universam causam, vel partem illius. Procuratoris ergo tota potestas ex mandato pendet, quo deficiente dicitur *falsus*: fitque processus irritus perinde, ac si alterutra pars audita non fuisset. Cum res judiciales singulari diligentia agendæ sint; idcirco per leges positivas declaratum est, eum, qui mandat procuratorium agendi in iudicio suscipit, censi adpromittere diligentiam exactissimam, ut si non modo dolo, sed vel culpa levissima damnum intulerit, atque id, quod domini interest, non curaverit diligenter, id præstare teneatur.

(1) *L. Item. si. 4, §. 1. de alienat. judic. mut. caus.*

(2) *Uti si quis agat ex l. diffamari. S. C. de ingenuis.*

§. CCXLII. Partes litigantes fere adsciscunt advocatos, seu patronos causarum, qui *postulare* dicuntur, id est, in iudicio desiderium suum vel amici sui exponere, aut desiderio alterius contradicere. Eorum prærogativa jure positivo determinantur: jura et obligationes naturales potissimum istæ sunt:

(a) Ut causam non suscipiant, cui agendæ pares non sint ingenio ac peritia juris, facundiaque.

(b) Ut causam non agant, nisi justis honestisque mediis ac viis.

(c) Si qua delata causa noscatur injusta, aut ejus obtinendæ spes nulla sit, tenentur ab ea abstinere vel recedere; neque tum suadere transactionem possunt.

(d) Post latam adversam sententiam, male minuit salarium advocato pars litigans, eoquod patiatür damnum: advocatus autem male petit auctarium salarii, eoquod erubescat, et patiatür diminutionem famæ; quemadmodum idem de medico dicendum est, sub cujus cura moritur ægrotus. Uterque enim et suscipiendo litem, et curationem morbi quasi contractum quendam aleatorium init.

(e) Justæ sunt leges positivæ, quæ pacisci advocato de quota litis, aliumve contractum inire prohibent. Palmarium ratione victoriæ accipere licitum est, non item exigere; præsertim quando advocati jurant, se nihil exacturos ultra consuetum salarium.

§. CCXLIV. Judici tum supremo, tum subalterno multa præscribit jus ipsum naturale in hypothesi potestatis judiciariæ civilis seu ecclesiasticæ; imprimis ut *possit*, dein ut *velit* justitiam administrare; quocirca necesse est primo, ut jurisdictione, seu potestate dicendi juris præditus sit, tum spectata causa, tum persona simul. Alterutrum si deficit, nihil agit magnis adparatibus et sumptibus. Voluntas judicis immoto et inexorabili justitiæ amore teneatur necesse est; quia ipsius tribunal veluti portus innocentiae, et perfugium contra injurias est. Sublata ejus justitia, dicuntur *moveri* ac labare *fundamenta terræ*; eoquod totius civitatis finis, ac ipsa quodammodo civitas subvertatur (1). Voluntas constans jus suum cuique tribuendi, pascit

(a) Primo, ut judex facilem se præbeat in adeundo, et partem utramque patienter audiat.

(b) Secundo, ut perturbationes et cupiditates animi sui excludat, per quas justitia maxime corrumpitur. Quare nec excandescere eum oportet adversus eos, quos malos putat, nec calamitosorum precibus illacrymari (2). Quæ animum maxime inflectunt, sunt malum ac bonum, vel relate ad ipsum judicem, nempe timor et cupiditas, vel relate ad alium, nempe odium et amor; quæ gravibus præceptis et exemplis ex sacro codice illustrari possunt.

(c) Tertio, ut media adhibeat cognoscendæ veritati, meritisque causæ ponderandis idonea. *Judicantem oportet cuncta rimari, et ordinem rerum plena inquisitione discutere* (3). Judicis igitur est; ea

supplere, quæ sunt juris, inducendo leges, statuta, ac legitimas consuetudines (4), aut quæ ex deductis in iudicium parti litiganti competere dignoscuntur, etsi ipsamet ea ignoret.

(1) *Psal. LXXXI.* in quo Deus tanquam supremus omnium iudicum judex exhibetur: « Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dijudicat: » (interest concilio iudicum, eosque ipse judicat) nescierunt (iniqui iudices) » neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur fundamenta terræ. »

(2) *L. Observandum.* 16. *D. de officio præsidis.*

(3) *C. 11, XXX, q. 5.* — (4) *L. un. C. ut quæ desunt advocatis.*

§. CCXLV. Auditis probationibus et exceptionibus fit conclusio in causa, quam sequitur sententia definitiva; de qua nota:

(a) Judex sententiam pronunciare tenetur pro ea parte, quæ pensatis omnibus causam habet probabiliorē (1). Neque quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio (2). Neque citra acceptam pecuniam litem amico adjudicare potest, utpote cujus dominus ipse judex non est; sed vel generalia juris principia, ceu de possessione, valore actus etc. in subsidium assumenda sunt, vel recurrendum ad transactionem, divisionem, sortem.

(b) Quærunt, justene condemnet judex in causa civili aut criminali eum, quem privata scientia certo scit, esse innocentem, etsi in iudicio videatur probari nocens? Tentanda quidem sunt omnia, ne innocentem vulneret, quem sanare debebat petitum ab adversariis; imo potius decedendum est ab officio, quam ut contra veritatem pronunciet; si nec decedere possit, in utraque causa potius ferenda, quam facienda mala sunt. Non enim publica persona dicitur, quia publicam sequi tenetur falsitatem; nec ita mechanice adstringitur allegatis, ut sententia non ex ipsius iudicio, conscientia ac religione procedere debeat.

(c) Altera est quæstio de vi rei judicatæ, tantane sit, ut, si de jure partis postea certo constet, eidem tamen inharere pars victrix possit? Novi, quid præscriptioni tribuant leges; parem vim transferendi dominia tributam esse rei judicatæ, non novi. Generalis est regula, præsumtionem cedere veritati: ac sententiæ quidem judicialis præsumptione facti particularis nititur.

(1) *Prop. 2. inter damnatas ab Innoc. P. XI.*

(2) *Prop. 26. inter damnatas ab Alexandro P. VII.*

§. CCXLVI. Vitia iudicum speciali notata nomine, itemque remedia sanandi plagas ab iisdem inflictas enumerari breviter oportet.

(a) Crimen *barrataria* committit iudex, quando pecunia corruptus iniquam profert sententiam: *crimen concussionis*, quando intentato metu extorquet a litigantibus pecuniam. Dubium non est, quin iudex parti læsæ teneatur ad reparationem damni, quando corruptione, dolo malo, aut per culpam cum gravi peccato conjunctam eidem nocuit, aut si ob culpam et imperitiam a iudice superiore ad reparandum damnum condemnatus est. Si ea teneatur doctrina, quam de culpa vulgo tradunt, tamen animadvertendum est, contingere posse, ut negligentia, quæ in externo foro pro levi vulgo habetur, spectata re, ejusque gravitate, quæ in iudicio agitur, pro conscientia foro gravis sæpe habenda sit.

(b) Contra suspectos iudices per leges positivas suppetit iuramentum perhorrescentia, sive ejuratio bonæ spei.

(c) Contra iniquam sententiam appellatio judicialis locum habet, sive provocatio ab inferiore iudice ad superiorem ratione gravaminis per sententiam illati, et gradatim facta. Eodem pertinet remedium supplicationis vel revisionis a summo imperante petita (1).

(d) Contra fraudes, sordes, crassam ignorantiam iudicum datur *accusatio syndicatus*, in qua si probatione deficiat actor, eo graviore id pœna luet, quam magis interest boni communis, auctoritatem iudicum, ac tribunalium sartam tectam conservari.

(1) *Eccli. V, v. 7, 8.*

§. CCXLVII. *Justitium* est status civitatis, in quo iudicia cessant, estque vel *universale*, si tota in civitate seu republica; vel *particulare*, si qua in parte cessent: dein *necessarium*, quod ob publicas calamitates invito etiam imperante contingit; *voluntarium*, cujus ratio in ejus arbitrio sita est: rursus *continuum et perpetuum*, cum spes nulla est, iudicia restitutum iri, *temporarium*, quando iurisdictio suspenditur ad tempus. De his sic statuendum:

(a) In justitio particulari vel adenda sunt superiora tribunalia vel mora ferenda est, cohibita vi privata, nisi summum sit in mora periculum, uti contingit in defensione possessionis adhibita in continenti.

(b) Si justitium incidit voluntarium et universale, sed temporarium, lapsus termini expectandus est, ceu in feriis. Si quod negotium moram haud patitur, jus dicetur; quemadmodum contingit de vi et alimentis tempore feriarum.

(c) Vis privata locum habet in justitio continuo et universali, idque vel obtingit de *jure*, cum quis versatur in locis non occupatis,

in quibus nulla est civitas: aut *de facto*, cum civitas in anarchiam abiit, ac subditi imperantem non audiunt.

(d) Si iudex cognitionem causæ ad se delatæ aperte rejicit, censetur incidere justitium voluntarium ac particulare; ac tum ab inferiore ad superiorem provocare licet; si supremus sit iudex, qui administrationem justitiæ neget, potius ferendum est privatum malum, quam commune bonum turbandum.

§. CCXLVIII. A civili iurisditione ad criminalem progredior; cui notio *pœnæ* præmittenda est, quæ definiente Grotio est *malum passionis, quod infligitur ob malum actionis*. Opera veniunt pœnæ nomine, quatenus molesta sunt, vel ignominiosa, et ad passiones inferuntur (1). Colliges:

(a) Uti honorum ac malorum, ita pœnarum genus est multiplex; ac dividi solent in capitales, non capitales: corporis afflictivas: quædam opponuntur bonis fortunæ, ut mulctæ pecuniariæ, confiscatio: aliæ honori, libertati, juribus acquisitis civitatis, nobilitatis.

(b) Infliguntur pœnæ ob malum actionis. Igitur earum finis est, 1. *satisfactio*, ut injuria castigetur, et delinquens animum nocendi deponat, aut forte etiam vires male agendi amittat; uti si extra statum nocendi ponitur; quo spectato fine pœna dicitur *assecuratoria*; 2. *emendatio*, ut mutet animum male agendi, et respiscat: unde *emendatrix* vel *medicinalis* nominatur; 3. ut alii successu vel impunitate improborum non modo non alliciantur ad peccandum, sed potius alieno periculo sapere discant, et deterreantur a malo: unde *exemplaris* dicitur. Dicunt, *ultionem* seu *vindictam* non esse aptum finem, quem puniens sibi præfigat; quia vindicta seu ultio nihil est, nisi voluptas ex solo delinquentis dolore capta; quæ quidem voluptas inhumana sit, neque conducibilis, vel ad perfectionem delinquentis, vel societatis humanæ, seu ad salutem civitatis. Nisi vehementer fallor, tota hæc deductio, quæ nostra ætate novas induxit etiam in theologia, quod mirere, opiniones, nititur definitione arbitraria, a Wolfio parum cogitate proposita. Si ob læsum honorem Dei vel hominis pœna infligitur lædenti, non ego tam voluptatem capio, quia malum fit lædenti, sed quia æquum est, ut honori læsi satisfiat: qui, quod justum est, non facit; patiatur quod justum est: nihil mali eidem opto, quamdiu bonus est; si bonus esse præfracte renuit, cupio, ne impune opprimatur dignitas et honor læsi. Mens mea non est fixa in malo lædenti, sed in dignitate læsi, nec tam peccantem, quam peccatum aversor. Si justissimus Deus condemnat, et affligit contemtores majestatis suæ, voluptatem sentio, quod summa majestas quodammodo salva sit, et impietati non